

Användning av djur i utbildningen vid SLU

Policydokument fastställt av rektor 2007-01-26, dnr SLU ua 39-540/07

Bakgrund

I Sverige liksom alla andra länder i världen håller vi husdjur. I vårt land håller vi produktionsdjur, zoo-, sport- och sällskapsdjur samt försöksdjur. Den svenska Djurskyddslagen (1988:534 uppdaterad t.o.m. SFS 2005:1226) avser vård och behandling av husdjur, försöksdjur och andra djur som hålls i fångenskap. I lagen fastställs att djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom, hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

I all husdjurshantering hålls djuren i olika "inhysningssystem" framtagna av människan. Husdjur bör hållas i en bra miljö där de ges valmöjligheter och kan hantera sin situation så att de inte utsätts för stress och onödigt lidande. Sociala husdjur behöver även ha närhet till andra individer av den egna arten eller av andra arter (inklusive människan) som på ett tillfredsställande sätt kan ge dem den sociala kontakt de behöver.

I Djurskyddslagens 1b § anges de användningsområden som ligger till grund för den svenska definitionen av försöksdjur som "vetenskaplig forskning, sjukdomsdiagnos, utveckling och framställning av läkemedel eller kemiska produkter, undervisning, om användningen innebär att djuret avlivas, utsätts för operativt ingrepp, injektion eller blodavtappning eller om djuret orsakar eller riskerar att orsaka lidande, samt andra jämförliga ändamål".

Enligt den svenska definitionen på djurförsök är det syftet med djuranvändningen som är avgörande. Därför beaktas även avlivning av djur för uttagande av organ, beteendestudier och utfodringsstudier som djurförsök. Detta innebär att alla djur som ägs av SLU är att betrakta som försöksdjur och därför krävs särskilt tillstånd av regeringen/av regeringen utsedd myndighet (19a §). Enligt 21 § krävs också att "användning av djur i djurförsök skall godkännas från etisk synpunkt av en djurförsöksetisk nämnd innan användningen påbörjas".

Även för privatägda djur inom SLU:s forskningsverksamhet krävs djurförsöksetisk prövning och rapportering till av regeringen utsedd myndighet. Utbildningskrav gäller för samtliga personalkategorier som använder, deltar i användning av levande djur eller vårdar djur som används inom djurförsök eller för studenter som självständigt skall genomföra studier på levande djur, t ex inom sitt examensarbete.

I Djurskyddslagens 19 § anges villkor för djurförsök. Detta innebär bland annat att djur får användas för undervisning endast under förutsättning

- "att det syfte som avses med verksamheten inte kan uppnås med någon annan tillfredställande metod utan användning av djur,"
- "att så få djur som möjligt används,"
- "att verksamheten utformas så att djuren inte utsätts för större lidande än vad som är absolut nödvändigt".

Föreskrifter gällande försöksdjursanvändning utfärdade av Djurskyddsmyndigheten (L:55) anger att djur i undervisning endast får avlivas, utsättas för tvångsanordningar samt för operativt ingrepp, insprutning, blodavtappning eller annat som kan medföra lidande för djuret om utbildningen avser eller kan avse framtida arbete med djur, användningen framgår av utbildningens kursplaner och är nödvändig med hänsyn till syftet med utbildningen, samt att djuren inte utsätts för annat än minsta möjliga smärta, obehag eller annat lidande.

Innan djur används bör en diskussion om djurskydd och etik föras och information bör ges om den etiska prövningen. Eleverna/studenterna bör få tillfälle att träna ingrepp med alternativa metoder. Exempel på alternativa metoder är användning av kadaver, organ från slakterier, attrapper, film, studiebesök etc.

Djur i utbildningen vid fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Fakultetens ansvarsområden är bl.a. djurhållning, djurhälsa och djurskydd för de djur som tagits i människans tjänst. Vid fakulteten ges yrkesutbildningar för blivande veterinärer, husdjursagronomer, djursjukvårdare, hippologer och även generella högskoleutbildningar för framtida arbete med djur. Vissa av utbildningsprogrammen omfattar även viltlevande djur, t ex djur i samband med jakt och fiske.

Användning av djur inom fakultetens utbildningar 2006

- friska undervisningsdjur och djurbesättningar vid SLU används för t.ex. utfodrings-, beteende- och fysiologiska studier samt palpation och dräktighetsbestämning samt undervisning i vissa undersöknings- och behandlingsmetoder
- friska privatägda djur i undervisningen används för t.ex. palpation
- besättningsbesök och andra studiebesök vid olika anläggningar som håller eller använder djur
- hippologprogrammets hantering, skötsel, ridning och körning av häst
- undersökning och behandling av patienter som inkommit till klinikerna eller besökts av ambulatoriska kliniken
- inköpta laboratedjur för användning i hanteringsövningar samt för avlivning och senare användning av vävnadsmaterial i laborationer
- organ och preparat framställda av vävnadsmaterial från friska och sjuka djur. Materialet kommer huvudsakligen från djur som avlivats av andra orsaker än undervisningssyfte
- kadaver från friska och sjuka djur inom anatomi- och patologiundervisning samt klinisk färdighetsträning. Materialet kommer huvudsakligen från djur som avlivats av andra orsaker än undervisningssyfte.

Inom yrkesutbildningarna vid fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap är praktisk djurhantering mycket viktigt för kunskaps- och färdighetsinläring. Därför sker hanterings- och färdighetsträning bäst genom att studenten själv utför momenten under handledning och på det sätt som de skall utföras i praktiken. Målet med utbildningen är att med djurskyddet i fokus främja ett uthålligt nyttjande av djur med god produktion, hälsa och funktion.

Djur i utbildningen vid övriga fakulteter

Inom undervisningen vid fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap är användningen av djur begränsad till studiebesök i praktiska besättningar. Vid studiebesök kan viss djurhantering förekomma frivilligt och med handledning, t.ex. vid exteriörbedömning, klövverkning och fårklippning.

Vid fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap kan studenterna möta djur i första hand vid studiebesök. Institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap ger kurser där djur förekommer i undervisningen. Det är kurser som riktar sig till studerande på agronomprogrammen såväl som till externa deltagare. Institutionen deltar också i undervisningen i vissa moment i andra kurser. De djurslag som studenterna kommer i kontakt med är får och nötkreatur. Vid genomförande av examensarbeten kan provtagning på djur förekomma och inom ramen för en praktikkurs kan aktiv skötsel av djur ingå.

Policy för användning av djur i utbildning vid SLU

Gällande regelverk skall följas

All användning av djur och material från djur inom SLU:s utbildning förutsätter att de ansvariga känner till och följer den lagstiftning och de riktlinjer som gäller för verksamheten. All användning av levande djur inom SLU:s utbildning skall ha föregåtts av en djurförsöksetisk prövning. Undantag utgör ren färdighetsträning inom ridning, körning och hästens handhavande inom hippologprogrammet och studiebesök i djurbesättningar då syftet är att iaktta eller delta i pågående verksamhet (ej djurförsök). Alla inlärningsmoment med hantering av levande eller döda djur skall vara väl genomtänkta och

leda till nödvändiga yrkeskunskaper. Dessa moment kan därför inte ersättas med alternativ utan djuranvändning eller utgå ur utbildningen.

Information och etisk diskussion skall föregå inlärningsmomenten

Studenter skall ges möjlighet att ta del av SLU:s policy för användning av djur i undervisningen om de planerar att följa ett utbildningsprogram där hantering av djur och material från djur ingår. För alla utbildningsprogram respektive fristående kurser skall det finnas en sammanställning av moment där levande djur, djurkroppar eller vävnad från djur ingår, vilken blivande studenter kan ta del av innan de söker en utbildningsplats inom programmet/kursen.

När inlärningsmoment med levande djur, djurkroppar, organ eller vävnadsmaterial ingår i ett utbildningsprogram skall en övergripande information om dessa moment ges redan under programmets första termin. Dessutom bör kurser eller kursblock/årskurser inledas med en etisk diskussion gällande den aktuella djurhanteringen. Målen med övningarna och skälen till att dessa inte kan uppnås med alternativa metoder utan användning av djur skall vara tydliga.

Inlärningsmoment med döda djur

Inläringen skall om möjligt börja med användning av alternativa metoder, följt av träning på döda djur. Dissektioner skall i första hand utföras på djur, organ och vävnader från djur som ändå skulle avlivas av andra skäl än att användas i undervisning. Vid hantering av döda djur och vävnadsmaterial skall djurkroppen/vävnadsmaterialet behandlas med respekt. När studenterna bedöms ha uppnått tillräcklig färdighet under handledning får studenten självständigt utföra dissektioner.

Inlärningsmoment med levande djur

Inläringen skall om möjligt börja med användning av alternativa metoder, följt av träning på döda djur, träning på levande djur som skall avlivas och slutligen träning på djur som skall överleva. För veterinär- och djursjukvårdarprogrammen omfattar detta även hantering och behandling av sjuka djur. Vid hantering av levande djur skall handledare vara tillgängliga och djuret skall hanteras på ett sätt så att det inte utsätts för stress eller onödigt lidande.

Beteendestudier, hanterings-, palpationsövningar och liknande kan utföras i bruksbesättningar, på försöksdjur inom SLU, eller på privatägda djur. Den som är ansvarig för djuren skall ge sitt tillstånd till användande av varje enskilt djur.

För att självständigt få arbeta med levande djur i utbildning och forskning (praktiska moment av karaktären dagliga skötselrutiner undantagna) skall studenten ha genomgått kurs i försöksdjursvetenskap omfattande försöksdjursbiologi, lagstiftning och myndighetsutövning, försöksdjurshållning, djurexperimentell metodik och alternativa metoder till djurförsök, etik samt fått tillräcklig färdighet under handledning.

För färdighetsträning av kirurgiska ingrepp där djuren skall avlivas i samband med narkosen skall handledare finnas närvarande och djuret skall före narkosen hanteras på ett sätt så att det inte utsätts för onödigt lidande. I görligaste mån skall djur användas som ändå skulle avlivas av andra skäl än att användas i undervisning.

Träning i klinisk undersökningsteknik och enklare kirurgiska ingrepp kan ske både på undervisningsdjur och på patientdjur. I det senare fallet förutsätts djurägaren vara medveten om att studenter deltar i undersökning och behandling av djuret i och med att man anlitar ett universitetsdjursjukhus. Ingreppen ska utföras under handledares uppsikt och djuret skall hanteras på ett sätt så att det inte utsätts för onödigt lidande.